

SZEMLE

GERD STOLZ

UNTER DEM DOPPELADLER FÜR SCHLESWIG-HOLSTEIN

(Husum GmbH., Husum, 2004. 173 o.)

A szerző a száznegyven esztendő előtti, a történelmi tudatból alapjában véve már kihullott 1864-es német–dán háború ausztriai szempontú feldolgozását tűzte ki céljául. A magyar olvasó számára azért figyelemre méltó ez a mű, mert Gerd Stolz azzal, hogy tudatosan az Ausztriai Császárság e háborúbéli szereplését állította elemzése középpontjába, óhatatlanul a magyar múlttól is szól. Nem kerülheti meg ugyanis, hogy az önkényuralom alá vetett, ősi alkotmányától és a törvényességtől a szabadságharc leverését követően átmenetileg megfosztott magyarság képviselői is jelen voltak a hadba küldöttek között. Valóban sort kerít arra is, hogy bemutassa az Északi és a Keleti tenger közti keskeny, a szárazföldet a Jütland félszigettel összekötő nyúlványon bevetett császári hadtest kötelékeiben harcoló cleink tetteit és teljesítményét.

Bevezetőként a szerző felidézi, hogy a Német Szövetség továbbélése, valamint az Ausztriai Császárság és a Porosz Királyság ezen belüli hatalmi vetélkedése idejében – Izlandon, Grönlandon és a Färöer szigeteken kívül – a történelmi jog alapján három német hercegség, Holstein, Lauenburg és Schleswig is a Dán Királyság részét képezte. Az első kettő egyúttal a Német Szövetséghez is tartozott, míg a harmadik nem, ellenben Schleswig és Holstein 1460 óta „örökre együttes, osztatlan” uralkodás alá helyezett hercegségek voltak. Még tovább bonyolította a helyzetet, hogy az 1852-es londoni egyezményben a nagyhatalmak egyrészt az uralma alatt állt valamennyi területre kiterjedő, összállami alkotmányra kötelezték Dánia királyát, másrészt megtiltották a Dán Királysággal perszonálunióban állt Schleswig Hercegség bekebelezését. Eközben a fiágon kihalóban lévő idősebb oldenburgi dán királyi házból származó legközelebbi leányági rokont, Glücksburgi Keresztély herceget arról biztosították, hogy jogosult valamennyi felségterületen a dán királyi méltóság öröklésére, ezért a Schleswig és Holstein öröklésére

különigényt formáló ifjabb oldenburgi ágbeli másik rokont, Augustenburgi Keresztély herceget, kárpótlás fejében, lemondatták. 1863-ban azonban VII. Frigyes király, utolsó uralkodói tetteként, Holsteint és Lauenburgot kivéve döntése alól, pátenzével csak Dánia és Schleswig részére adott alkotmányt, 1864-ben pedig az éppen trónra lépett IX. Keresztély utóbbi kettőt egyetlen állammá nyilvánította. Erre Augustenburgi Keresztély fia, Frigyes herceg azonnal bejelentette trónigényét, sőt trónraléptét Schleswig és Holstein vonatkozásában. E lépéseket Berlinben és Bécsben egyaránt a korábbi szerződések megszegésének tekintették, és e nézethez Frankfurt is csatlakozott. Így a Porosz Királyság és az Ausztriai Császárság kezdeményezésére a Német Szövetség kimondta, hogy a korábbi állapotok helyreállítására elkerülhetetlen a szövetségi fegyveres beavatkozás.

A politikai előzmények bemutatását követően – amelyekre bővebben kellett kitérnünk annak hazai általános ismeretlensége miatt – a szerző felvillantja az Ausztriai Császárság belső helyzetét, haderejét, külkapcsolatait, majd áttér az alig hat hónapos hadművelet részletezésére. Közli, hogy a porosz, hannoveri és szász erők 58 312 gyalogosa, 17 795 lovasa és 142 lövege mellett a negyedik hadba szálló hatalom, Ausztria, 27 050 gyalogossal, 4838 lovassal és 48 löveggel indult meg. Mivel nem került sor közös szövetségi hadvezér kijelölésére, a négy kontingens saját külön vezérlet alatt maradt. Így a császári hadak élén a thüringiai születésű báró, Ludwig von Gablenz altábornagy állt, vezérkari főnöke a magyar báró Vlasits Ferenc ezredes volt.

A mozgósítás és felvonulás idején világhíressé vált, a dán királyi haderő kiüríti Holsteint és Lauenburgot, hogy elkerülhesse a háborút. Helyére, VIII. Frigyesnek a helyi lakosságra támaszkodó uralmi ambícióját támogatva, azonnal benyomultak a szász és hannoveri szövetségi csapatok, míg a Német Szövetség-

gel szembekerült porosz és ausztriai uralkodó kötelékai egyelőre, tartalékként, Hamburg és Lübeck területén várakoztak. Ezalatt a dán határvonalon mintegy 20 000 fővel felsorakozott a dán hadsereg, majd a status quo ante elérése érdekében, Schleswig zálogként való szövetségi birtokba vétele céljából, 1864. február 1-jén megkezdődött a felvonult porosz és ausztriai erő bevetésével a német–dán háború. Poroszország és Ausztria uralkodója ugyanis úgy döntött, hogy a többi német állam – és az azokat egybefogó Német Szövetség – közreműködése nélkül is megszállják Schleswiget.

A hadműveletekben a császári had sorai-ban harcolt a magyarországi kiegészítésű 6., 34. és 72. gyalogezred, valamint a 9. huszárezred összesen 7207 katonája. Gerd Stolz dicséretes módon szinte naprakészen végigköveti a harcselekményeket a Jütland félszigetre való előrenyomulás kezdetétől a május közepén kötött fegyverszünetig. E részletes hadművészet-történeti ábrázolás után, amelynek során bőven szól a magyar részvétel miatt is különösen fontos Oberselk, Königshügel, Flensburg és Oeversee melletti ütközetekről, rátér az újabb londoni nagyhatalmi tanácskozásokra, azok kudarcára, a harcok június végi kiújulására, a háborús műveleteknek a tengerre és a szigetekre való kiterjesztésére, a július

végi újabb fegyverszünet megkötésére, végül a béketárgyalásokra. A Német Szövetség és a három hercegség közreműködése nélkül megkötött 1864. október 30-i, bécsi porosz-osztrák–dán béke döntéseinek részletezése után szól még a szerző a Dán Királyságról leválasztott három hercegségnek a két német nagyhatalom általi megszállásáról, a visszahagyottakon kívüli császári csapatok november végi hazaszállításáról.

A teljességre törekvés jegyében azt is bemutatja Gerd Stolz, miként folyik e háborúval kapcsolatosan a hagyományápolás Schleswig, Holstein és Lauenburg térségében, az egykori résztvevők közül pedig a mai Ausztriában. Ehhez csatlakoztatja az egykori császári VI. hadtest felépítését, bemutatja a háborús térségbeli ausztriai hadisírokat, beleértve a magyar huszárok és bakák emlékhelyeit is Rendsburgban, Schleswigben, továbbá az utóbbiból Flensburgba vezető út mentén. Az itt nem részletezhető, de magyar szempontból is megőrzésre méltó háborús cselekmények részletes leírásában pontos névmutató segít eligazodni, a témában való további esetleges elmélyülést pedig részletes irodalomjegyzék teszi lehetővé.

Zachar József

KRÁMLI MIHÁLY

A CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI HADITENGERÉSZET ÉS MAGYARORSZÁG

Magyarország szerepe a közös haditengerészet fejlesztésében

(Pro Pannonia Kiadói Alapítvány. Pécs, 2004. 270 o.)

Az 1867-ben létrejött Osztrák-Magyar Monarchia alapvetően szárazföldi nagyhatalom volt, haditengerészete soha nem vehette fel a versenyt Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Oroszország flottájával. Különösen a XIX–XX. század fordulója után azonban erőteljes flottafejlesztésbe kezdett, mintegy ezzel is mutatva a dunai birodalom erejét és növelve nemzetközi tekintélyét. Az első világháború – a cs. és kir haditengerészet első (és egyben utolsó) komoly megmértetése – megbizonyította, hogy ez a haderőnem csupán korlátozott hadműveletekre és főként a birodalom meglehetősen hosszú partvidékének védelmé-

re volt képes, nagyobb tengeri ütközetben nem lehetett ellenfele az antant- (brit, francia, olasz) tengeri haderőnek. Mindezek ellenére uralta az Adriai-tengert, jól képzett és felkészült tisztikara, fegyelmezett legénysége tengerészhez méltóan, minden körülmények között megállta helyét és teljesítette kötelességét.

Manapság – főként Ausztriában – nagy nosztalgiával tekintenek a dualista állam haditengerészetére és annak szereplésére. Számos publikáció jelenik meg a hajóhad egészének és egyes hajóinak történetéről, a békeévek alatti és az első világháborúban történt bevetéseiről szakmai, illetve – ismeretterjesztő formában –